אמר אביי גמירי. דשמא לא צריך לשנויא קמא: **מבלל דאיכא** זוטרתי. וא"ת ודילמא מכלל דאיכא דברכתא ומה דיקא הוא זה ותירץ ר"י דאם אין פחות משלשה אבל גדולות יש א"כ בכדי נקט חצי לבינה של ג' טפחים דלא הוה צריך למתני אלא והאריח חצי לבינה ותו לא וממילא הייתי משער בקטנה הואיל ולא מפרש שיעורא: **הג"ה** כי קייטא וכי סיתווא הוי כמו איכא תיובא ושרי ואם שתי בתי כנסיות היו בב' מקומות של קייטא ושל סיתווא חייבי כגון דתזו בה תיובא ועוד נראה כיון דיש שם בהכ"נ אחר אין לחוש אם לא יבנו זאת והא דקאמר דאיכא דוכתא לגלויי היינו שאין בהכ"נ ועוד מחמת קור וחוש אין לחוש שמא יפשעו או בזמן גדול כל כך אין לחוש. ע"כ הגה"ה: **אי** הכי כי בנייה נמי. פירוש עד שיתפללו בה:

ועיילה לפורייה להתם. ותימה והא אמרת[ט] בתי כנסיות אין ישנים בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי ואין לתרץ משום דבבבל הוי ואמר רב אסי בפ' בתרא דמגילה (דף כח: ושם ד"ה בתי) בתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשויות ופ"ה אתם נפקא מינה לענין הא דקתני לעיל אין אוכלין בהן ואין שותים בהן ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ובשל בבל מותר דהא קאמר אתם בתר הכי רביעא ורב אדא הוו קיימי ושיילי שמעתא מרבא אמא זילתא דמטרא עלייהו ועיילי לבי כנישתא ולא משוס מטרא אלא משוס דשמעתא בעי לילותא והשתא והלא בהכ"נ של בבל היה והיו יכולין ליכנס בה מפני המטר וי"ל דלאו ממש לבהכ"נ עיילה לפוריי אלא בסמוך לבהכ"נ במקום שהאורחין רגילין לישן שם ולאכול כדאמרינן בע"פ (פסחים דף קא. ושם ד"ה דאכלי) ושמואל אמה לי' לקדושי בני כנישתא לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגנו בני כנישתא והא דאמר דעל תנאי הן עשויין מפרש ר"י לענין שאם יחרבו יעשו מהן מה שירצו לבד מקלות דאם כדאמרי' התם: **כל** דאמר מבית חשמונאי אתינא עבדא הוא. וכן הוא דהכי נמי אמר שמואל בפרק עשרה יוחסין (קדושין דף ע.) ומכאן קשה על פ"ה בשלו גאמרים (סוטה דף מא.) דאמר אמרו לו לאגריפס אחיו אתה ופ"ה התם שאמרו לו אחיו לפי שהיתה אמו מישראל דא"כ כיון דבני הורדוס נשאו ישראלית אמאי עבדא הוה הא שמואל גופיה אית ליה עובד כוכבים ועבד הכא על בת ישראל הולד כשר בהחולץ (יבמות דף מה.) וא"ל שלא נשאו ישראלית וקראוהו אחיו אתה לפי שעבד אחיו [הוא] במצות: [וע"ע תוס' יבמות מה: ד"ה כיון דאמו]: **מאן** דריש מקרב אחיך רבנן. דפשטי' דקרא לא משמע למעוטי עבד שהוא אחיך במצות אלא עובד כוכבים ורבנן דרשו (ב"ק פח.) ממומאר שבאחיך: **קטלינהו** לבולהו רבנן. לאו דוקא לבולהו דהא הוו בני בתירא שהיו נשיאים כשעלה הלל מבבל כדאמרינן בפסחים בפרק אלו דברים (דף סו.) והלל היה בפני הבית מאה שנה כדאמרינן בפרק קמא דשבת (דף טו.): ומלכות הורדוס היה בפני הבית ק"ג שנה כדאמרינן בפרק קמא דע"ז (דף טו.):

שכל

בשנים ואיתא להא ואיתא להא וניעבדו תלתין אמין בבנין ואידך ניעביד פרוכת כי קאי תלתין אמהתא נמי אגב תקרה ומעזיבה (ח) הוה קאי בלא תקרה ומעזיבה לא הוה קאי וליעביד מה דאפשר בבנין וליעביד אידך פרוכת אמר אביי גמירי אי כולהו בבנין אי כולהו בפרוכת אי כולהו בבנין ממקדש אי כולהו בפרוכת ממשכן איבעיא להו הן וסידן או דילמא הן בלא סידן אמר ר"נ בר יצחק אמסתברא הן וסידן דאי ס"ד הן בלא סידן ליתנייה לשיעוריה אלא לאו ש"מ הן וסידן לא לעולם אימא לך הן בלא סידן וכיון דלא הוי טפח לא תני והא קתני (ט) בלבינין זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה התם חזי לאיצטרופי ת"ש (י) הקורה שאמרו רחבה כדי לקבל אריח והאריח חצי לבינה של ג' טפחים התם ברברבתא דיקא נמי דקתני של שלשה טפחים מכלל דאיכא זוטרא ש"מ: (יא) אמר רב חסדא לא ליסתור אינש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי איכא דאמרי משום פשיעותא ואיכא דאמרי משום צלויי מאי בינייהו איכא בינייהו דאיכא (יב) (בי כנישתא אחריתי) מרימר ומר זוטרא סתרי ובנו בי קייטא בסיתווא (יג) ובנו בי סיתווא בקייטא א"ל רבינא לרב אשי גבו זוזי ומחתי מאי אמר ליה הדילמא מיתרמי להו (יד) פדיון שבויים ויהבי להו שריגי ליבני והדרי הודרי ומחתי כשורי מאי א"ל (טו) זמנין דמתרמי להו פדיון שבויים מזבני ויהבי להו א"ה אפ' בנו נמי אמר ליה דירתיה דאינשי לא מזבני ולא אמרן (טז) אלא דלא חזי בה תיוהא אבל חזי בה תיוהא סתרי ובני כי הא דרב אשי חזא בה תיוהא בכנישתא דמתא מחסיא סתריה ועייל לפוריי' להתם ולא אפקיה עד דמתקין ליה שפיכי ובבא בן בוטא היכי אסביה ליה עצה להורדום למיסתריה לבית המקדש והאמר רב חסדא לא ליסתור אינש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתא אי בעית אימא תיוהא חזא ביה איבעית אימא (טז) מלכותא שאני דלא הדרא ביה דאמר (יז) שמואל אי אמר מלכותא עקרנא טורי עקר טורי ולא הדר ביה הורדום עבדא דבית חשמונאי הוה נתן עיניו באותה תינוקת יומא חד (יח) שמע ההוא גברא בת קלא דאמר כל עבדא דמריד השתא מצלח קם קטלינהו לבולהו מרותיה ושיירה להדיא ינוקתא כי חזת ההיא ינוקתא דקא בעי למינסבה סליקא לאיגרא (יט) ורמא קלא אמרה (כ) כל מאן דאתי ואמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא דלא אישתיירא מינייהו אלא ההיא ינוקתא וההיא ינוקתא נפלה מאיגרא לארעא טמנה שבע שנין בדובשא איכא דאמרי בא עליה איכא דאמרי לא בא עליה דאמרי לה בא עליה הא דטמנה ליתוביה ליצריה ודאמרי לה לא בא עליה האי דטמנה כי היכי דנאמרו בת מלך נסב אמר מאן דריש (כא) מקרב אחיך תשים עליך מלך רבנן קם קטלינהו לבולהו רבנן קם קטלינהו לבבא בן בוטא למשקל עצה מניה

אהדר

בשנים. בית ראשון עמד ד' מאות ועשר ובית שני ד' מאות ועשרים: **אגב תקרה ומעזיבה.** שהעלייה היתה נתונה עליו ומעזיבה של טיט ערוכה על גבה וכובד המשא מעמיד הכותל שלא יטה לצדדין הלכך במקדש שני שלא היה כותל ג' מגיע לעלייה לא יוכל לעמוד: **הן וסידן או הן בלא סידן.** הני שיעורי דמתני' עם עובי הטיח קא משיב להן או דילמא מקום האבנים הוי בפותיא לבד טיח הסיד: **והא קתני טפחים ומחצה.** אלמא חצי טפח נמי חשיב: **חזי לאיצטרופי.** של זה ושל זה מצטרפין לטפח: **הקורה שאמרו.** לענין הכשר מבוי: **ג' טפחים.** אלמא ג' טפחים דקתני לגבי (ט) מתני' גבי לבינין דקתני זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה הן בלא סידן קאמר דהא לבינה לחודה שלשה טפחים: **התם ברברבתא.** ומתני' בזוטרתא דעם סידן לא הוו אלא ג' טפחים: **משום פשיעותא.** דילמא מתרמי אונס ופשעי ולא בנו אחריתי: **משום צלויי.** כל זמן הבנין: **כי קייטא בסיתווא.** בית הכנסת היה להם לימות החורף נמוך בכתלים רחבים וחלונות מועטין מפני הצינה ובימות החמה בית הכנסת אחר שאויר שולט בו: **זוזי.** לצורך בית הכנסת המדש ומונחים ביד הגבאי מי איכא למיתב לפשיעות או לא: **שריגי ליבני.** מסודרים הלבינים זה על גב זה ומזומנין לתתן בבנין: **הדרי הודרי.** משופין ומתוקנין רשיטי הגג קינרונ"ש: **כי בנו נמי.** בי כנישתא חדתא לא נסתרוה לעתיקא דדילמא מתרמי פדיון שבויין ומזבני ליה: **ולא אמרן.** דלא ליסתרוה לעתיקא: **אלא דלא חזו ביה תיוהא.** ביקוע שיהא מזומן ליפול: **עייליה לפורייה התם.** כדי שלא יתיישב בבנינו שהחמה והגשמים מלעיגין אותו: **שפכי.** מרזבין: **היכי אסביה עלה להורדום.** דלאמרי' לקמן בשמעתין (ד.) וכתובה היא ביוסיפון בן גוריון:

אהדר

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ג מהלכות שכנים הלכה יא סמג עשין כפ טוש"ע סי' קמו:
יב ב מיי' פי"ז מהל' שבת הל' יג סמג עשין מד סא טוש"ע א"ח סי' שכג סעיף יז:
יג ג ד מיי' פי"ח מהל' תפלה הל' יג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קנב [וכתב אלפס פרק בני העיר דף רסד]:
יד ה ו מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל' יח סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רנב סעיף ח:
טו ז מיי' פי"ח מהל' תפלה הלכה יג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קנב [וכתב אלפס פרק בני העיר דף רסד]:

תורה אור השלם

1 שום תשים עליך מלך אשר יבחר יי אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא: דברים יז טו

רבינו גרשום

איתא להא ואית' להא. דהא בין בבנין בין בשנים היה גדול: כי קאי נמי תלתין אמה בעובי אמה בבית ראשון משום דהתקרה והמעזיב' מונחת עליו וסומכתו שלא יפול הא לאו הכי לא קאי אפי' בתלתין: ונעבד כמה דאפשר. לעמוד בגובה בבנין כותל ומכאן ולמעלה עד התקרה ליעבד פרוכת: אי כוליה בפרוכת. ממשכן [כדכתיב] והבדילה הפרוכת וגו': הן וסידן. כלומר הא דתנינן בגויל זה נותן ג' טפחים ובזה נותן ג' טפחים תני מקום אבנים בהדי סיד שמסיידו מכחוץ צריך ג' טפחים (דאי לא הכי) [דליכא הכא] ר' טפחים שלימות דבצר שיערו מקום הסיד אי הן גויל סידן כלומר דלמקום גויל גרידא בעי למיתן זה ג' טפחים וזה ג' טפחים חוץ ממקום הסיד: דאי ס"ד הן בלא סידן. ר' טפחים (ולמקום) [ולעולם] בעי למיתב תרוייהו א"כ ניתנייהו לשיעורא דסיד ולימא הכי זה נותן ג' טפחים ומשהו למקום הסיד והשני כמו כן וכן בכולהו אלא מדלא תני הכי ש"מ מקום הגויל ומקום הסיד לא הוי אלא ר' טפחים (אלא) [לא] לעולם אימא לך הן ולא סידן ואי אמרת אמאי לא תני שיעורא דסיד כיון דלא הוי טפח לא חשיב למתנייה: התם חזי לאצטרופי. כ' חצאי טפח לטפח אבל מקום הסיד לא חזי לאצטרופי לשום חשבון: קורה שאמרו. לגבי מבוי מדתני לבינה של ג' טפחים מכלל דג' טפחים שלימות הוי כל לבינה וש"מ דלמקום לבינה בעינן ג' טפחים שלימות לבר ממקום הסיד וה"ה לגויל וכפיס וגזית: (מיהו) [ודחיה דמהא] לא תידוק דמקום לבינה ג' טפחים שלימות דאותן טפחים (ט) דתני גבי לבינות מבוי גדולים טפח בגודל אבל מתני' בטפחים בינונים הן ומש"ה הן וסידן ג' טפחים: משום פשיעותא. דדלמא מטריד בשאר מילי ולא בני ליה: משום לצלויי. דלא הוה להו דוכתא לצלויי עד שיעסוק בבנין: סתרו ובנו בי קייטא בסיתוא. שמעתי [דשתן] בתי כנסיות היו להם באחד היו מתפללין בימות הגשמים

מסורת הש"ס

(ח) עירובין יג.; (ט) מגילה כו.; (י) ר"ה דוכתא לצלויי. רש"ל, (יא) ר"ה מלתא דמצוה ויהבי. רש"ל, (יב) [ערכין ו.], (יג) [שם], (יד) קדושין ע.; (טו) [ועיי"ש מה"ן], (טז) ר"ל אמרינן, [מגילה כח.]. ר"ש מדפוי.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומעזיבה קאי בלא מקרה ומעזיבה לא קאי כל"ל ומיהת הוה נמתק כ' פעמים: (ב) שם לא תני והא קתני בגזית זה נותן טפחים ומחצה וזה נותן טפחים ומחצה הכם חזי לאצטרופי: (ג) שם כי קייטא בסיתווא וסתרי ובנו כי סיתווא: (ד) שם יומא חד שמעיה לבת קלא דאמר כל"ל ומיהת ההוא נכנא נמתק: (ה) שם ורמת קלא:

לעזי רש"י

קיבורונ"ש. קורות (גב).

מוסף רש"י

רחבה כדי לקבל אריח. שתהא דומה לקביעות לגמות עליה בנין (ערכין יב.). והאריח חצי לבינה של ג' טפחים. נמצא אריח טפח ומחצה רוחב (שם). משום פשיעותא. שמא יפשע רש"ש ולא יבנה אחר (מגילה כו.). כל מאן דאתי אמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא. שכל זרעו הרגם הורדוס ויעבד היה ומלך מחמיהן וקלא בנו על שם בית חשמונאי, ומשמא לאו בנות ישראל נפיק, דמהרים הם להשיא בנותם לעבדים והיו להו כולם עבדים (קדושין ע:).

רבינו גרשום (המשך)

ובאחד בימות החמה אותו של ימות החמה היו מחזיקין אותו בימות הגשמים ושל ימות הגשמים בימות החמה כדי שיהא להם מקום תפלה בכל שעה: גבו זוזי. מציבורא לצורך בית הכנסת: ומחתי. ומונחין הן במקום אחד [מי] אמרינן הואיל והמעות גבוריין לא פשעי ומצי למיסתריה או דלמא ניחוש דלמא יהבינהו למצוה אחריתי. אם תמצא לומר דהמעות יתנו לפדיון שבוים. הדרי הודרי. מתוקנים הזדזין שריגי ליבני שמתוקנין וערוכין הלבינים ומחתי כשורי ומונחין הקרוות והכל [שקנו] להחזיל הבנין מאי יכול לסתור הישן קודם שיתחילו החדש או לאו: אי הכי דאמרי איכא למיחש אפי' כי מיבני האי לא ליסתור אחרינא דאיכא למיחש דמתרמי להו פדיון שבוים ומזבני ליה דאיכא פשיעותא ומשני דירתא דאינשא לא מזדכן כ"ש בית הכנסת הואיל ומתוקן הוא וליכא למיחש: ולא אמרן דלא לסתור עד דבני אחרינא אלא דלא חזו ביה תיוהא רעוע או סדק אבל חזו ביה תיוהא סתר לאלתר: ועיילה לפורייה להתם. כדי שיהיו הגשמים

ח) וכדלא דל"ל לאותן לבינות דתני בני מבי לבינות גדולות של ג"ש אבל מתני' בלבינות בינונים הן וכו'.

יוורדין ומנטפין עליו והוא יהבר במלאכת בהכ"נ יותר: שפיכי. מרזבין: אי הכי דלא ליסתור עד דבני אחרינא. בבא בן בוטא היכי אסביה עצה כו'. מלכא שאני דכיון דאמר למיבנייה לא הדר ביה ולוכא למיחש לפשיעות': כאותה תינוקת. בבית חשמונאי: